

УДК 65.012.8

DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/153-12>**Коптєва Г. М.**

кандидат економічних наук, доцент,
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3082-2094>

Koptieva Hanna

National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute"

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МЕТОДИЧНОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ ОЦІНКИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті проаналізовано наявні методичні підходи до оцінювання рівня економічної безпеки підприємства. Обґрунтовано вартісно-орієнтований підхід до комплексного оцінювання рівня економічної безпеки бізнес-процесів торговельного підприємства. Крім того, оцінювання рівня економічної безпеки бізнес-процесів торговельних підприємств, на наш погляд, має проводитися за певними етапами, яким притаманні комплексність, системність, використання інструментарію для здійснення розрахунків, врахування впливу факторів внутрішнього й зовнішнього середовища тощо. Розроблена авторська модель оцінювання економічної безпеки бізнес-процесів торговельного підприємства є уніфікованою та комплексною, а також дає змогу ґрунтовно, тобто з урахуванням складності ієрархічної системи економічної безпеки, здійснювати розрахунки та приймати ефективні управлінські рішення задля забезпечення економічної безпеки підприємства.

Ключові слова: методичні підходи, інструментарій оцінювання, оцінка рівня економічної безпеки, оцінка рівня економічної безпеки бізнес-процесів, торговельні підприємства.

FEATURES OF FORMATION OF METHODOLOGICAL TOOLS FOR ASSESSING THE ECONOMIC SECURITY OF BUSINESS PROCESSES OF TRADE ENTERPRISES

In unstable market conditions and a tough competitive environment, economic security diagnostics is an important tool for identifying reserves and opportunities to increase the efficiency of trading enterprises. A reliable assessment of the economic condition of a trade enterprise is crucial for forming correct conclusions and making adequate management decisions. The purpose of the article is to generalize the methodological tools for assessing the economic security of business processes of commercial enterprises and identify the features of its practical application. The article analyzes the existing methodological approaches to assessing the level of economic security of an enterprise. Assessment of the level of economic security is not identical to estimation of level of economic safety of business processes of the enterprise, so the author's approach to the assessment of economic security of business processes of a trade enterprise. A cost-based approach to a comprehensive assessment of the level of economic security of business processes of a trade enterprise is justified. In addition, the assessment of the level of economic security of business processes of trade enterprises, in our opinion, should be carried out at certain stages, which are characterized by complexity, consistency, the use of tools for making calculations, taking into account the influence of internal and external factors. In the article the indicators for assessing business processes from a position of ensuring economic security of commercial enterprises, the analysis of which will allow to assess the state of enterprise economic security and its potential development. These indicators influence or as stimulants, increasing which enhances the security level of an enterprise, or as destimulation, the growth of which leads to a decrease in its level. The author's model of assessing the economic security of business processes of a trade enterprise is unified and complex and allows you to thoroughly, taking into account the complexity of the hierarchical system of economic security, to make calculations and make effective management decisions to ensure the economic security of the enterprise.

Keywords: methodological approaches, assessment tools, assessment of the level of economic security, assessment of the level of economic security of business processes, trade enterprises.

JEL classification: D46, G32, L81

Постановка проблеми. Важливим питанням дослідження економічної безпеки бізнес-процесів торговельного підприємства є проблема оцінювання її рівня, визначення підходів та детермінації сукупності показників такого оцінювання, визначення порогових (граничних) значень, вибір та обґрунтування критеріїв та методів групування, інтегрування тощо.

У нестабільних ринкових умовах та в умовах жорсткого конкурентного середовища діагностика економічної безпеки є важливим інструментом для виявлення резервів та можливостей збільшення ефек-

тивності функціонування торговельних підприємств. Об'єктивне оцінювання економічного стану торговельного підприємства є визначальним для формування правильних висновків та прийняття адекватних управлінських рішень. Завдання оцінювання стану економічної безпеки бізнес-процесів торговельного підприємства є досить складним і вимагає значних зусиль для визначення основних тенденцій його розвитку, економічних інтересів тощо. Реалізація поставленого завдання обумовлює необхідність розроблення методичного інструментарію оцінювання економічної безпеки

бізнес-процесів підприємства торгівлі, тому актуальним є питання визначення методики оцінювання рівня економічної безпеки бізнес-процесів торговельного підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналізом та оцінюванням економічної безпеки підприємства за різними науковими підходами займалися такі вітчизняні та іноземні вчені, як В.Г. Алькема, Н.М. Літвін, О.С. Кириченко [1], Н.І. Гордієнко, Т.В. Гордієнко, Т.В. Азарова [9], Д.В. Ковальов, І.М. Плетникова [6], О.М. Підхонний, Л.С. Яструбецька [4], Л.В. Фролова, О.В. Роженько [5], О.В. Нусінова [11], Г.А. Смоквіна [10], Г.В. Козаченко, В.П. Пономарьов, О.М. Ляшенко [3], І.П. Мойсеєнко, М.Я. Демчишин [7], А.М. Ткаченко [8], З.В. Якубович [12], В.Т. Шлемко [2]. Водночас аналіз наукової літератури свідчить про відсутність універсального методичного інструментарію оцінювання економічної безпеки бізнес-процесів підприємств торгівлі, що обумовлює необхідність подальших розробок у цьому напрямі.

Мета статті полягає в узагальненні методичного інструментарію оцінювання економічної безпеки бізнес-процесів торговельних підприємств та виявленні особливостей його практичного застосування.

Виклад основного матеріалу. Оцінювання рівня економічної безпеки підприємств є важливим та необхідним етапом планування, розбудови та функціонування системи економічної безпеки підприємства, вжиття заходів із забезпечення його економічної безпеки.

Для оцінювання рівня економічної безпеки науковці розробили та застосовують значну кількість сучасних методів і моделей, що є універсальними для застосування задля оцінювання економічної безпеки підприємств різних напрямів та сфер діяльності. Водночас погоджуємося з думкою авторів [1, с. 94] про те, що кожне підприємство є унікальним за своєю сутністю, а проблеми економічної безпеки, їх рівень за основними складовими частинами для кожного підприємства є індивідуальними. Отже, для визначення відповідних загроз, ризиків і небезпек кожне підприємство вибирає найбільш зручні в розрахунку методи, за якими воно оцінює рівень безпеки.

Методичні підходи до оцінювання рівня економічної безпеки підприємства наведені на рис. 1.

Методичні підходи до оцінювання рівня економічної безпеки на підставі зіставлення значень індикаторів граничних (критичних і нормальних) та фактичних досліджені такими вченими, як В.Т. Шлемко [2], О.М. Підхонний, Л.С. Яструбецька [4, с. 234–237], Г.В. Козаченко, В.П. Пономарьова, О.М. Ляшенко [3, с. 138–139].

Індикаторами рівня безпеки підприємств за такими методичними підходами є нормовані значення показників відносно мінімального та максимального значення показника. При цьому показники, що відповідають максимальному значенню найкращих показників, називаються стимуляторами, а показники, що відповідають мінімальному значенню, – дестимуляторами. Недоліком цього методичного підходу є відсутність загальноприйнятої методичної бази визначення індикаторів, що враховують особливості діяльності підприємства, зокрема галузеву приналежність, форму власності, структуру капіталу, організаційно-технічний рівень.

Методичний підхід до оцінювання рівня економічної безпеки підприємства за допомогою інтегрального показника досліджено С.Ф. Покропивним [13], Н.Й. Реверчук [14], Д.В. Ковальовим, І.М. Плетниковою [6], Л.В. Фроловою, О.В. Роженько [5] та іншими науковцями. До основних переваг цього методичного підходу належить його комплексний характер, оскільки вивчаються основні процеси, які впливають на рівень економічної безпеки підприємства. До основних його недоліків можна віднести обмеженість її внутрішнім станом підприємства та ігнорування зовнішнього середовища.

Методичний підхід до оцінювання рівня економічної безпеки підприємства з використанням функціональної залежності показників економічної безпеки від показників діяльності підприємства досліджено у працях Д.В. Ковальова, І.М. Плетникової [6], І.П. Мойсеєнко, М.Я. Демчишин [7] та інших науковців. Для оцінювання рівня економічної безпеки підприємства використовують функціональну залежність, яка базується на локальних функціях залежності рівня еконо-

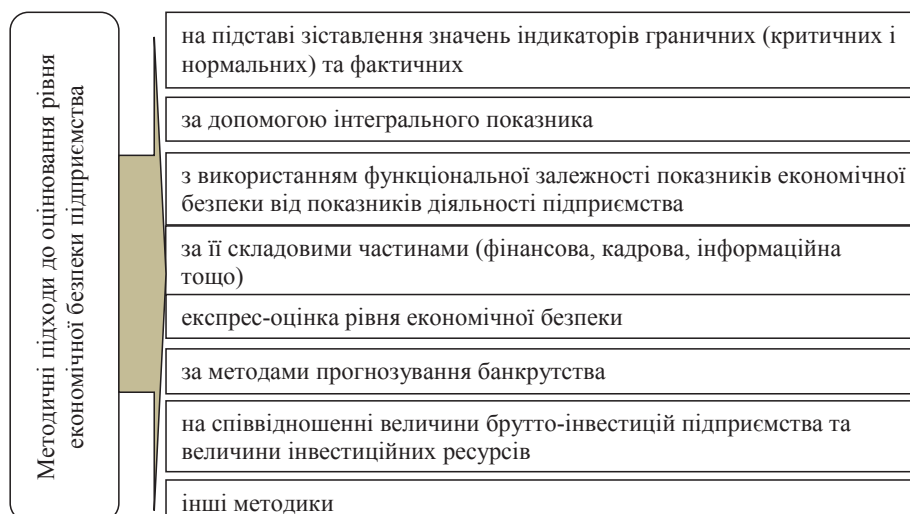

Рис. 1. Методичні підходи до оцінювання рівня економічної безпеки підприємства

Джерело: сформовано автором на основі джерел [1–16]

мічної безпеки від відповідних показників діяльності підприємств та коефіцієнтах, які відображають значущість кожного показника.

Доцільність застосування такого методичного підходу зумовлена здатністю виявити основні прями (зворотні), лінійні (нелінійні) взаємозв'язки між різними факторами, які визначають напрями та можливості зміцнення економічної безпеки підприємства. Також можуть бути сформовані різні сценарії розвитку підприємства за умови зміни того чи іншого фактору (показника), що є важливим під час обґрунтування вибору економічної стратегії розвитку підприємства. Недоліками цього методичного підходу є відсутність обґрунтованих рекомендацій щодо формування системи оціночних показників та видів локальних функцій; здійснення прогнозування зазначених процесів на основі ретроспективного аналізу та лінійної проєкції рядів динаміки окремих факторів.

Методичний підхід до оцінювання рівня економічної безпеки підприємства за її складовими частинами та зведення в єдиний комплекс їхньої оцінки знайшов відображення та подальший розвиток у працях С.М. Ілляшенка [15], Д.В. Ковальова, І.М. Плетникової [6] та інших дослідників. Цей методичний підхід є найбільш обґрунтованим та надає найбільшу кількість рекомендацій з визначення критеріїв ЕБП та їх інтерпретації, формування системи оціночних показників на підприємстві, визначення локальних показників для оцінювання рівня певних складових частин ЕБП тощо. Водночас, на думку А.М. Ткаченко [8, с. 105], оцінювання рівня економічної безпеки підприємства за її складовими частинами є одним з найбільш трудомістких та вимагає найбільшої кількості релевантної інформації, оцінювання рівня ЕБП за таким методом рекомендується проводити раз на рік.

Методичний підхід до оцінювання рівня безпеки, що базується на співвідношенні величини брутоінвестицій підприємства та ресурсів, необхідних для інвестиційної підтримки умов, що забезпечують економічну безпеку, розробили Г.В. Козаченко, В.П. Пономарьов, Г.М. Ляшенко [3].

Недоліками цього методичного підходу є його статичність і відсутність передбачення оцінювання ймовірності настання загроз фінансовій стійкості та економічній безпеці загалом. Цей підхід концентрується на аналізі конкурентних переваг підприємства та не дає змоги провести діагностику загроз, що виникають у сфері операційного циклу, фінансування, кадрів тощо. Проблемою також є коректне визначення величини потрібних для забезпечення економічної безпеки інвестицій, оскільки чітких рекомендацій та методичної бази не існує.

Деякі науковці наголошують на пріоритетності оцінювання фінансової складової частини економічної безпеки підприємства [16, с. 6–16], інші пропонують проводити оцінювання рівня економічної безпеки підприємства, що ґрунтується на аналізі фінансової стійкості [15, с. 13], базовій моделі економічної доданої вартості [9, с. 170–171] тощо.

Отже, розглянуті основні методичні підходи до оцінювання рівня економічної безпеки підприємства мають низку спільних недоліків. У кожному випадку досліджується сукупність показників діяльності підприємства, склад якої визначається неоднозначно, а

для конкретних методичних підходів є недостатньо обґрунтованим. Деякі методичні підходи до оцінювання рівня економічної безпеки підприємства пропонують значну сукупність показників, які потребують використання серйозного апарату економіко-математичних та інформаційних технологій, але не охоплюють усі процеси діяльності підприємства.

Проведений аналіз методичних підходів до оцінювання економічної безпеки підприємства вказує на наявність розбіжностей як методологічного характеру, так і підходів до формування переліку показників.

З огляду на наведені недоліки наявних методичних підходів до оцінювання рівня економічної безпеки необхідно сформулювати перелік показників, які дадуть можливість достовірно та всебічно оцінити як рівень кожної складової частини економічної безпеки, так і її загальний рівень з урахуванням особливостей діяльності підприємства. Значення вибраних показників мають бути порівнянними між собою під час визначення рівня економічної безпеки підприємства за кожною складовою частиною і під час розрахунку комплексного показника. Для спрощення процесу збирання та оброблення інформації, необхідної для оцінювання рівня економічної безпеки, потрібно визначити джерела й чіткий механізм їх отримання [12, с. 235].

Оцінка рівня економічної безпеки підприємства не є тотожною оцінці рівня економічної безпеки бізнес-процесів підприємства, тому пропонується авторський підхід до такого оцінювання для торговельного підприємства.

Розгляд економічної безпеки підприємства з позиції процесного управління дає змогу визначити об'єкти управління безпекою на підприємстві, а структуризація бізнес-процесів, ресурсів, факторів є основою формування нового методичного підходу до оцінювання рівня економічної безпеки бізнес-процесів.

Таким чином, на основі проведеного аналізу методичних підходів до оцінювання рівня економічної безпеки торговельного підприємства та власних напрацювань пропонується авторський підхід до оцінювання економічної безпеки бізнес-процесів торговельних підприємств, який має базуватись на послідовності таких дій:

- 1) ідентифікація бізнес-процесів, дослідження їх щодо виникнення різних загроз, ризиків і небезпек;
- 2) аналіз використання ресурсів підприємства в розрізі окремих бізнес-процесів;
- 3) вибір переліку показників-індикаторів економічної безпеки бізнес-процесів торговельного підприємства;
- 4) вибір оптимальних значень індикаторів для забезпечення досягнення пріоритетних економічних цілей підприємства;
- 5) визначення порогових (граничних) значень, вибір та обґрунтування критеріїв і методів групування, інтегрування для показників-індикаторів;
- 6) відповідність результатів реалізації запропонованого методичного підходу галузевому спрямуванню, універсальність їх використання для підприємства.

Оцінювання рівня економічної безпеки бізнес-процесів торговельних підприємств, на наш погляд, має проводитися за певними етапами, яким притаманні комплексність, системність, використання інструментарію для здійснення розрахунків, врахування впливу факторів внутрішнього й зовнішнього середовища, а також має бути орієнтованим на збереження функціонування й розвиток підприємства.

Етап 1. На цьому етапі визначаються основні фактори впливу зовнішнього середовища на функціонування підприємства торгівлі та його економічну безпеку бізнес-процесів. Метою проведення аналізу на початковому етапі є виявлення основних загроз, ризиків та небезпек зовнішнього середовища для стійкого функціонування підприємств роздрібною торгівлі.

Етап 2. На цьому етапі здійснюється загальне оцінювання економічних результатів за бізнес-процесами підприємства в контексті досягнення ним стійкості та безпеки функціонування. Таке оцінювання потребує ґрунтовного аналізу показників за такими бізнес-процесами торговельного підприємства, як основні, допоміжні, процеси управління та розвитку (табл. 1). Аналіз показників за бізнес-процесами дасть змогу оцінити стан економічної безпеки підприємства та потенціал його розвитку в майбутньому.

Усі зазначені показники (табл. 1) впливають або як стимулятори, збільшення яких сприяє посиленню рівня безпеки торговельного підприємства, або як дестимулятори, зростання яких зумовлює зниження її рівня.

Звичайно, окремі групи бізнес-процесів торговельного підприємства впливають на загальний стан його

економічної безпеки з різною силою. Для детермінації ваги кожної групи бізнес-процесів необхідно скористатися думкою експертів-фахівців у сфері роздрібною торгівлі (провести анкетування). Результати експертного опитування дадуть змогу встановити, які бізнес-процеси справляють найбільший вплив на стан економічної безпеки торговельного підприємства (основні бізнес-процеси, допоміжні, бізнес-процеси управління або розвитку), а також визначити ваговий коефіцієнт.

На основі результатів експертного опитування пропонується використання побудованої моделі оцінювання рівня економічної безпеки бізнес-процесів підприємств торгівлі:

$$Y_{EB} = k_1 \cdot Y_{осн} + k_2 \cdot Y_{доп} + k_3 \cdot Y_{роз} + k_4 \cdot Y_{упр}, \quad (1)$$

де $Y_{осн}$ – інтегральна оцінка основних бізнес-процесів, $Y_{доп}$ – інтегральна оцінка допоміжних бізнес-процесів, $Y_{роз}$ – інтегральна оцінка бізнес-процесів розвитку, $Y_{упр}$ – інтегральна оцінка бізнес-процесів управління підприємства; $k_i (i = 1, \dots, n)$ – вагові коефіцієнти (складові економічної безпеки).

Етап 3. На цьому етапі здійснюється моделювання впливів небезпек, ризиків і загроз на забезпечення

Таблиця 1

Показники оцінювання бізнес-процесів з позиції забезпечення економічної безпеки торговельного підприємства

Види бізнес-процесів	Показники для оцінювання	Норматив / рекомендований напрям змін
Основні бізнес-процеси	Товарообіг на 1 м ² торговельної площі, тис. грн.	Зростання в динаміці
	Середня заробітна плата на підприємстві, тис. грн. на працівника	Не нижче середньогалузевої
	Відносна частка ринку, %	Зростання в динаміці або утримання досягнутого рівня
	Коефіцієнт загальної оборотності капіталу або ресурсовіддача	Зростання в динаміці
	Коефіцієнт оборотності запасів	Зростання в динаміці
	Коефіцієнт зміни товарообігу	Більше 1
	Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	Зростання в динаміці
Допоміжні (обслуговуючі) бізнес-процеси	Коефіцієнт забезпеченості товарних запасів власними оборотними активами	Зростання в динаміці
	Тривалість обігу товарних запасів, днів	Зменшення в динаміці
	Забезпеченість працівників підприємства службою безпеки	Забезпеченість
	Наявність на підприємстві інформаційно-аналітичного підрозділу	Наявність
	Коефіцієнт зносу основних засобів	≤0,5*
Бізнес-процеси управління	Результативність МТЗ	Зростання в динаміці
	Рентабельність діяльності, активів або власного капіталу	Зростання в динаміці
	Коефіцієнт маневреності власного обігового капіталу	Зростання в динаміці
	Питома вага договорів підприємства, за якими відкриті судові справи, у загальній кількості господарських договорів підприємства	Зниження в динаміці
	Рівень операційних витрат, %	Темпи зростання не мають перевищувати темпи зростання доходу
	Коефіцієнт зміни прибутку	Більше 1
Бізнес-процеси розвитку	Коефіцієнт фінансової стійкості	Зростання в динаміці
	Прибуток на одного працівника, тис. грн.	Зростання в динаміці
	Показник плинності кадрів	Зниження в динаміці
Бізнес-процеси розвитку	Коефіцієнт впровадження нових інноваційних послуг	Зростання в динаміці

Джерело: складено та доповнено автором на основі опрацювання джерел [10, с. 237; 11, с. 68; 8, с. 106]

* коефіцієнт може мати інше значення з урахуванням ситуації, коли торговельне обладнання / площі можуть використовуватися, наприклад, на умовах оренди або лізингу і не відображатися в балансі підприємства

економічної безпеки бізнес-процесів підприємств торгівлі. У межах етапу на основі проведення багатофакторного кореляційно-регресійного аналізу будують рівняння регресії залежності основних факторів економічної безпеки підприємства.

Етап 4. Це етап передбачає узагальнення отриманих результатів, на основі яких формуються та коригуються стратегії зміцнення економічної безпеки бізнес-процесів підприємств торгівлі.

Висновки. Отже, запропонований методичний підхід до оцінювання рівня економічної безпеки бізнес-процесів підприємств торгівлі, на відміну від наявних, враховує галузеву специфіку торговель-

ної галузі та охоплює всю сукупність внутрішніх та зовнішніх процесів функціонування підприємства. Практичне застосування наведеного методичного підходу дасть змогу торговельним підприємствам комплексно, об'єктивно, тобто на підставі проведення розрахунків й отримання достовірних результатів, впливати на його складові частини задля забезпечення економічної безпеки підприємства. Перспективою подальших досліджень у цьому напрямі є оцінювання рівня економічної безпеки бізнес-процесів, що буде сприяти прийняттю управлінських рішень щодо забезпечення економічної безпеки торговельного підприємства.

Список використаних джерел:

1. Алькема В.Г., Літвін Н.М., Кириченко О.С. Економічна безпека інноваційного підприємства : навчальний посібник. Київ : Університет економіки та права «КРОК», 2015. 320 с.
2. Шлемко В.Т., Бінко І.Ф. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення : монографія. Київ : НІСД. 1997. 143 с.
3. Козаченко А.В., Пономарьов В.П., Ляшенко А.Н. Экономическая безопасность предприятия: сущность и механизм обеспечения : монография. Киев : Либра, 2003. 280 с.
4. Піддомний О.М., Яструбецька Л.С. Індикатори оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання. *Економічні науки. Облік і фінанси*. 2007. Вип. 23. С. 234–237.
5. Фролова Л.В., Роженко О.В. Методичні підходи до оцінювання економічної безпеки підприємства. *Актуальні проблеми економіки*. 2006. № 3(177). С. 199–209.
6. Ковальов Д.В., Плетникова І.М. Кількісна оцінка рівня економічної безпеки підприємства. *Економіка України*. 2001. № 4. С. 35–40.
7. Мойсеєнко І.П., Демчишин М.Я. Економетричний аналіз стану економічної безпеки суб'єктів господарювання. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ* : збірник наукових праць / за ред. Р.І. Тринько. Серія : Економічна. Вип. 3. 2010. С. 251–263.
8. Ткаченко А.М., Резников О.Л. Оцінка рівня економічної безпеки підприємства. *Вісник економічної науки*. 2010. № 1. С. 101–106. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/45475/21-Tkachenko.pdf> (дата звернення: 20.03.2020).
9. Гордієнко Н.І., Гордієнко Т.В., Азарова Т.В. Вартісно-орієнтований підхід до діагностики рівня економічної безпеки підприємства на основі моделі EVA. *Вісник Мукачівського державного університету. Економіка та суспільство*. 2019. Вип. 20. С. 168–172. doi: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2019-20-24>
10. Смоквіна Г.А. Сучасні підходи до оцінки економічної безпеки промислового підприємства: теоретичний досвід і практичне використання. *Бізнес-Інформ*. 2015. № 11. С. 231–238.
11. Нусінова О.В. Методичні підходи до інтегральної оцінки економічної безпеки підприємств. *Бізнес-Інформ*. 2011. № 10. С. 62–65.
12. Якубович З.В. Недоліки методик оцінювання рівня економічної безпеки підприємства та шляхи їх усунення. *Видавництво Львівської політехніки*. 2011. № 704. URL: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/12384/1/1%D1%96ki%.pdf> (дата звернення: 20.03.2020).
13. Економіка підприємства : навчальний посібник / за заг. ред. С.Ф. Покропівного. Київ : КНЕУ, 2001. 528 с.
14. Реверчук Н.Й. Управління економічною безпекою підприємницьких структур : монографія. Львів : ЛБІ НБУ, 2004. 195 с.
15. Ильяшенко С.Н. Составляющие экономической безопасности предприятия и подходы к их оценке. *Актуальні проблеми економіки*. 2003. № 3. С. 12–19.
16. Євдокимов Ф.І., Мізіна О.В., Бородіна О.О. Узагальнююча оцінка фінансової складової рівня економічної безпеки підприємства. *Наукові праці Донецького національного технічного університету*. 2002. Вип. 46. С. 6–12.

References:

1. Alkema V. H., Litvin N. M., Kyrychenko O. S. (2015) *Ekonomichna bezpeka innovatsiinoho pidpriemstva* : navchalnyi posibnyk [Economic security of an innovative enterprise]. Kyiv: Universytet ekonomiky ta prava "KROK", 320 s. (in Ukrainian)
2. Shlemko V. T., Binko I. F. (1997) *Ekonomichna bezpeka Ukrainy: sutnist i napriamky zabezpechennia: monohrafiia* [Economic security of Ukraine: the essence and directions of ensuring]. Kyiv: NISD, 143 s. (in Ukrainian)
3. Kozachenko A. V., Ponomar'ov V. P., Lyashenko A. N. (2003) *Ekonomicheskaya bezopasnost' predpriyatiya: sushchnost' i mekhanizm obespecheniya* [Economic security of the enterprise: the essence and mechanism of ensuring]: monografiya. Kyiv: Libra, 280 p. (in Russian)
4. Pidkhomnyi O. M., Yastrubetska L. S. (2007) Indykatory otsinky rivnia finansovoi bezpeky subiektiv hospodariuvannia [Indicators for assessing the level of financial security of business entities]. *Ekonomichni nauky. Oblik i finansy*, vol. 23. pp. 234–237.
5. Frolova L. V., Rozhenko O. V. (2006) *Metodychni pidkhody do otsiniuvannia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva* [Methodological approaches to assessing the economic security of an enterprise]. *Aktualni problemy ekonomiky*, 3(177), pp. 199–209.
6. Kovalev D. V. and Pletnykova I. M. (2001) Kilkisna otsinka rivnia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva [Quantitative evaluation of the enterprise's economic security level]. *Ekonomika Ukraini*, vol. 4, pp. 35–40.
7. Moysenko I. M. and Demchishin M. J. (2010) *Ekonometrychnyi analiz stanu ekonomichnoi bezpeky subiektiv hospodariuvannia* [Econometric analysis of the economic agents' economic security state]. *Nauchnii visnik Lvivskogo nacionalnogo universitetu vnutrishnih sprav. Zbirnik naukovih prats. Economica*, vol. 3, pp. 251–263.

8. Tkachenko A. M., Rieznykov O. L. (2010) Otsinka rivnia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva [Assessment of the level of economic security of the enterprise]. *Visnyk ekonomichnoi nauky*, 1, pp. 101–106. Available at: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/45475/21-Tkachenko.pdf> (accessed: 20 March 2020).
9. Hordiienko N. I., Hordiienko T. V., Azarova T. V. (2019) Vartisno-orientovanyi pidkhid do diahnostryky rivnia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva na osnovi modeli EVA [Value-based approach to the diagnosis of the enterprise's economic security level based on the eva model]. *Mukachivskiy derzhavnyi universytet. Ekonomika ta suspilstvo*, vol. 20, pp. 168–172.
10. Smokvina H. A. (2015) Suchasni pidkhody do otsinky ekonomichnoi bezpeky promyslovoho pidpriemstva: teoretychnyi dosvid i praktychne vykorystannia [Contemporary approaches to assessment of economic security of industrial enterprises: theoretical experience and practical use]. *Biznes-Inform*, 11, pp. 231–238.
11. Nusinova O. V. (2011) Metodychni pidkhody do intehralnoi otsinky ekonomichnoi bezpeky pidpriemstv [Methodological approaches to integrated assessment of economic security of enterprises]. *Biznes-Inform*, 10, pp. 62–65.
12. Yakubovych Z. V. (2011) *Nedoliky metodyk otsiniuvannia rivnia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva ta shliakhy ikh usunen- nia* [Disadvantages methods of evaluation of economic security and ways to address them]. *Vydavnytstvo Lvivskoi politekhniki*, 704. Available at: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/12384/1/1%D1%96ki%.pdf> (accessed: 20 March 2020).
13. Pokropyvnyi S. F. (2001) *Ekonomika pidpriemstva* [Economics of enterprise]: navchalnyi posibnyk / za zah. red. S.F. Pokro- pyvnoho. Kyiv: KNEU, 528 s. (in Ukrainian)
14. Reverchuk N. J. (2004) *Upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu pidpriemnyts'kykh struktur* [Management of Economic Secu- rity business structures]. L'viv: LBI NBU. (in Ukrainian)
15. Iliashenko S. N. (2003) *Sostavlyayushchie ekonomicheskoy bezopasnosti predpriyatiya i podkhody k yikh otsenke* [Components of economic security and approaches to assessment]. *Aktualni problemy ekonomiky*, 3, pp. 12–19.
16. Yevdokimov F. I., Mizina E. V., Borodina O. A. (2002) Uzahalniuiucha otsinka finansovoi skladovoi rivnia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva [Resumptive estimation of the financial component of the company's economic safety level]. *Naukovi pratsi Donetskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu*, 46, pp. 6–12.